

УДК 378.036: 78.071,4+78.077 (045)

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІ КОЛЕКТИВИ У ВИХОВАННІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Галина ЯКІВЧУК

*Кафедра теорії та методики музичного мистецтва,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
вул. Проскурівського підпілля 139; м. Хмельницький, Україна, 29013
тел.: (+38067) 921-15-01, e-mail: Gvyakivchuk@rambler.ru*

Окреслено деякі аспекти розвитку музично-виконавських умінь та навичок у процесі колективної форми музикування, обґрунтовано основні форми організації художньо-творчих колективів, які не лише вдосконалюють професійні навички вчителя музики, але й формують гармонійну, духовно багату особистість.

Ключові слова: художньо-творчі колективи, творча особистість учителя, колективне музикування, виховання.

Розвиток сучасної освіти, входження України до європейського освітнього простору зумовлюють завдання вищої школи, які здатні впливати на соціокультурний простір молоді, зокрема майбутнього вчителя. Адже періоди оновлення та реформування змісту освіти глибоко впливають на перебудову світогляду та психологію людей, особливо молодого покоління. Реалізація цих завдань багато в чому залежатиме від особистості вчителя, покликаного виховувати та формувати духовні і культурні цінності кожного учня. У зв'язку із цим зростає вагомість виховання самого вчителя.

Одним із ефективних напрямів виховання креативної особистості вчителя музики є організація художньо-творчої діяльності. Сучасна вища мистецька освіта має за мету виховання особистості майбутнього вчителя, здатного проводити активну художньо-творчу діяльність на високому професійному рівні, творчо вирішувати складні завдання певних галузей наук. Для студентів творчих спеціальностей (факультети мистецтв) упровадження художньо-творчої діяльності є пріоритетним напрямом роботи. Саме участь у творчих колективах, колективне музикування в позанавчальний час удосконалює художню та виконавську майстерність їх учасників, підтримує талановиту молодь, популяризує жанри художньої діяльності.

Актуальність проблеми колективного музикування, організації художньо-творчих колективів у виховному процесі майбутніх учителів музики очевидна. Варто звернути увагу на вивчення цих питань на інших етапах музичного навчання, а саме: у процесі колективної форми музикування. Аналізуючи процес розвитку музично-виконавських умінь та навичок, ми керувалися дослідженнями відомих педагогів-музикантів: І. Алексєєва, Л. Ауера, Л. Баренбойма, М. Давидова, Г. Когана, Г. Нейгауза, М. Ризюля, С. Савшинського, А. Щапова.

Питання музичного виконавства як виду художньо-творчої діяльності, гри оркестру українських народних інструментів, шумових оркестрів, народно-інструментальних

ансамблів, особливостей музичних інструментів українського народу висвітлено у працях з мистецтвознавства (В. Белікової, С. Бонді, Н. Голубовської, П. Іванова, В. Комаренка, В. Лебедева, В. Рябініна, Г. Хоткевича). У дослідженнях з теорії та методики навчання музики й музичного виховання (І. Барановської, Т. Борисенка, Б. Бриліна, В. Гапон, В. Дряпіка, Л. Іванової, В. Лапченко, В. Лебедева, Л. Паньків, Л. Руденко та ін.) проаналізовано шляхи формування в учнів інтересу до народної музики та художнього виконавства, підготовки учнів до сприймання інструментальної музики, оцінювання та інтерпретації музичних творів, методики навчання гри в оркестрі народних інструментів, розвитку творчої активності дітей на уроках музики, організації колективної народно-інструментальної творчості підлітків у процесі аматорської діяльності.

Однак, незважаючи на чималу кількість наукових праць з питань музичної педагогіки, проблема підготовки майбутніх учителів музики до організації художньо-творчої діяльності дитячих музично-інструментальних колективів ще не знайшла достатнього науково-теоретичного обґрунтування та практичного розв'язання.

Метою цієї статті є окреслити аспекти розвитку музично-виконавських умінь та навичок у процесі колективної форми музикування, обґрунтувати основні форми організації художньо-творчих колективів, які не лише вдосконалюють професійні навички вчителя музики, але й формують гармонійну, духовно багату особистість.

Виховання – це творчий і динамічний процес, який перебуває у постійному розвитку, органічно поєднаний із процесом навчання і охоплює три основні складові: пізнавальну, розвивальну та виховну [2, с. 219]. Така триєдина мета виховання забезпечує гармонійно-цілісний вплив на освітню, морально-емоційну, вольову сфери особистості засобами навчальної та художньо-творчої діяльності.

Художньо-творчу діяльність студентів науковці визначають як напрям науково-дослідної роботи у творчих вищих навчальних закладах, який складається з певних видів (робота у творчих секціях і студіях; участь у концертах, конкурсах, виставках, розробка сценаріїв, підготовка і показ спектаклів, шоу-програм тощо) [5, с. 29].

Сутність самодіяльної творчості як інноваційної та творчої діяльності робить її важливим засобом усього процесу виховання. У розвитку творчих колективів студентської молоді спостерігається два основні етапи. Перший передбачає виявлення творчого потенціалу особистості студента й розвиток його творчих здібностей, первинних навичок і прийомів діяльності. На другому етапі відбувається реалізація творчого потенціалу особистості студента в процесі активної творчої діяльності з метою створення матеріальних та духовних цінностей. У процесі занять у студентів формуються вміння та навички творчості, творчі здібності та громадська активність, усі якості особистості, вставлення до життя загалом і до мистецтва, виникає катарсис (очищення) душі, емпатія – співчуття. Основною умовою розвитку творчих здібностей є ранній початок занять творчістю, повна свобода творчості, створення середовища й системи відношень та умови для розвитку індивіда [1].

Не менш важливим є процес виховання студентів в позаурочний час, адже виховання за межами навчального процесу – найбільш складних і найменш керована частина системи виховної роботи. Діяльність студентів у вільний час дає змогу максимально виявити їхню ініціативу, самостійність, творчий потенціал, здібності. Адже вони не нормуються навчальними програмами і можуть враховувати індивідуальні потреби і запити студентів-майбутніх учителів.

Дослідниця В. Волчукова, визначаючи студентську вікову категорію за трьома ознаками: психологічною, соціальною та фізіологічною, наголосила, що вік студента

від 17 до 22 років є періодом найбільш активного розвитку особистості, розкриття її талантів та здібностей, особливо пов'язаних із визначеною професією [3, с. 63].

Позитивним чинником стимулювання творчої активності студентів-майбутніх учителів музики є залучення їх до художньо-творчої діяльності, до колективного музикування в різних ансамблях.

Ансамбль – це колективна форма гри, у процесі якої музиканти спільно розкривають виконавськими засобами художній зміст твору. Виконання творів в ансамблі передбачає не лише уміння грати разом, тут важливим є інше – відчувати та творити разом. Мистецтво ансамблевого виконання ґрунтується на умінні виконавця співставляти свою художню індивідуальність, свій виконавський стиль, технічні прийоми з індивідуальністю, стилем, прийомами виконання партнерів, що забезпечує злагодженість та суголосність загалом [4, с. 13].

Ансамблеві заняття стимулюють інтерес студентів до інструментів, на яких вони грають, прививають любов до колективної творчості. Відчуття відповідальності перед партнером, колективом за результат спільної роботи, якість публічного виступу природно виникає у класі ансамблю. Педагог, розкриваючи “секрети” ансамблевої гри та правильно спрямовуючи захопленість студентів, виховує у них колективну творчу й музично-виконавську дисципліну [1, с. 58].

У Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії на факультеті мистецтв функціонують такі творчі колективи студентів: академічна народна хорова капела, жіночий студентський хор, театр музики і пісні “Розмай”, курсові хори. Це колективи, які залучені до навчального плану фахової підготовки вчителя музики і є обов'язковими для кожного студента. Але важливо організовувати колективи, які згуртовують студентів за певними інтересами й уподобаннями. Адже навчально-нормативні та традиційні культурно-масові форми опанування музичним мистецтвом не завжди в змозі забезпечити виникнення особистісного смислу, доторкнутися до струн душі кожної молодої людини.

Для забезпечення такого важливого напряму виховання майбутніх учителів на факультеті мистецтв Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії уже понад десять років існує фольклорний гурт “Троїсті музики”, створений у межах клубу за інтересами “Фольклор – спосіб життя” ще у 1998 році на музично-педагогічному відділенні Хмельницького педагогічного училища (з 2005 року – академія). У колективі творчо працюють студенти різних курсів (з третього по сьомий – магістратура) і об'єднує їх любов до народної пісні та музики.

Специфіка студентського творчого колективу полягає у нестійкому характері формування контингенту учасників, тобто кожного року частина учасників – випускники ВНЗ виходять із складу, а нові – першокурсники – вступають. Але у цьому є і позитивна сторона – наступність “покоління”, тобто учасники молодших курсів беруть приклад, наслідують кращі якості старшокурсників, які мають досвід у колективному музикуванні.

Що ж таке колективна форма музикування? Це заняття групи виконавців, які виступають разом. До такої групи ми відносимо дуети, тріо, квартети, квінтети, тобто різні ансамблі (як однорідні, так і різні за складом) та оркестри.

У фольклорному гурті “Троїсті музики” студенти грають на різних інструментах: традиційних національних – кобза, сопілка, скрипка, бандура, бубон, барабан-гупало, коза-бас, та поширених сучасних – баян, контрабас. Важливо, що кожен учасник гурту обов'язково співає, тобто володіє музичним інструментом та постановкою голосу.

Колектив має великий та різноманітний репертуар і часто виступає в академії та поза її межами, неодноразово виїжджав з концертами в інші навчальні заклади (Уманське педагогічне училище Черкаської області), у дитячі будинки та школи. Колектив бере участь у різних конкурсах та фестивалях. Традиційними заходами для колективу є щедрування та колядування (українське віншування рідних, колег, друзів), відтворення українських обрядів та звичаїв.

Позитивною і найважливішою стороною колективного музикування є творчий підхід до складання репертуару гурту та професійної креативної інтерпретації кожного музичного твору. Більшість народних пісень, які виконують студенти, опрацьовані колективно, тобто кожен учасник долучається до інтерпретації твору, подає ідеї, які разом обговорюють і сприймають. Така колективна творча співпраця дуже цінується, адже це результат професійної підготовки майбутнього вчителя: музиканта, організатора, диригента, керівника дитячого ансамблю тощо.

У результаті такого спілкування, яким є колективне музикування, студенти обмінюються досвідом, знаннями, стають кращими фахівцями. Молодші студенти намагаються досягнути рівня старших, під впливом партнерів у них активніше розвиваються і закріплюються музично-виконавські уміння і навички, розвивається художній смак. Надзвичайно важливим є те, що у процесі набуття музично-виконавських навичок під час колективного музикування формуються такі риси творчої особистості, як здатність творчо, яскраво, емоційно сприймати і відтворювати музичний твір; зосередженість; рельєфне художнє бачення; велике бажання передати слухачам емоційний зміст художнього образу; творче самопочуття, високий інтелектуальний рівень; технічна майстерність; загальна та спеціальна професійна виконавська культура.

Колективна форма музикування допомагає студентам відчутти себе частинкою злагодженого музичного колективу, підпорядковує колективне виконання загальному задуму, а головне – закріплює і розвиває його музично-виконавські уміння і навички, тому упродовж навчання на музично-педагогічних факультетах треба виховувати інтерес, прищеплювати у студентів любов до занять оркестрового класу, сприяти їх участі в інших музичних колективах. А виконання народних пісень, музики, зокрема свого Подільського краю, виховує у молодих людей почуття патріотизму, повагу до національної культури та мистецтва.

У функціюванні цього колективу ми виділити основні види художньо-творчої діяльності студентського фольклорного гурту, який можна охарактеризувати як творче об'єднання молоді за професійним спрямуванням, а саме:

1. Участь у концертах, конкурсах, фестивалях на рівні ВНЗ, регіональному, всеукраїнському, міжнародному рівнях.
2. Виступи на радіо та телебаченні.
3. Підготовка і показ звітних та тематичних концертів.
4. Проведення професійних конкурсів, фестивалів серед учнівської молоді у межах шефської роботи.

У лютому місяці 2013 року фольклорний гурт “Троїсті музики” підготував звітний концерт із розмаїтою та цікавою програмою: українські народні пісні “Їхав, їхав козак містом”; “Ой, я молода, на базар ходила”, “Ой, розвивайся та і сухий дубе”, “За городом кози пасла” (подільська – пісня, записала учасниця колективу Олесья Бондар у своєму селі), “Ой, чорная, си чорна”, “Ой, у полі три криниченьки” (виконує чоловіча група гурту), “Туман яром, туман долиною” (виконує жіноча група гурту), “Ой, на горі жінці жнуть” виконує Софія Яківчук (наймолодша учасниця

гурту – п'ять років), “Мав я раз дівчиноньку” (виконує Муржак Віктор), “Ой, хотіла мене мати за музику заміж дати” солістка – викладач Врода Людмила, “Ой, на горі цигани стояли”, попури на відомі українські народні пісні (аранжування учасників гурту, фрагмент подільського звичаю “Коронування кашоїдів в парубки”.

Отже, пошуки нових способів організації художньо-творчої діяльності у процесі колективних форм музикування формують уміння знаходити нове, оригінальне, критичне почуття, волю, працьовитість – найважливіші професійні якості учителя музики, особливо коли йдеться про вдосконалення його музично-виконавських умінь і навичок

Розглядаючи колективну форму музикування зазначимо, що для майбутніх спеціалістів вона є невід'ємною частиною їх професійного виконавського зросту. Саме ця проблема є однією із головних у підготовці учителів музики, подальша педагогічна діяльність яких безпосередньо пов'язана з грою на музичному інструменті.

Список використаної літератури

1. *Баренбойм Л.* Музыкальная педагогика и исполнительство / Л. Баренбойм. – Л. : Музыка, 1984. – 136 с.
2. *Бойко А.* Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями) [навч.-метод. посіб.] / А. Бойко. – К. : ІЗМН, 1996. – 232 с.
3. *Методика роботи з хореографічним колективом* / Н. Бугаєць, В. Волчукова, М. Пінчук. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2009. – 98 с.
4. *Ризоль Н.* Очерки о работе в ансамбле баянистов / Н. Ризоль. – М. : Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 1986. – № 11 (246), Ч. II, 2012. – 48 с.
5. *Шейко В.* Організація науково-дослідницької діяльності : підручник. – 5-те вид., стер. / В. Шейко, Н. Кушнарєнко. – К. : Знання, 2006. – 307 с.

Стаття надійшла до редколегії 22.03.2014

Прийнята до друку 23.04.2014

ARTISTIC AND CREATIVE GROUPS IN EDUCATING FUTURE TEACHERS OF MUSIC

Galina YAKIVCHUK

*Khmelnytsky Humanitarian Pedagogical Academy,
a docent of theory and methodology of Musical Arts Faculty
str. Proskurivskogo pidpilia, 139, Khmelnytsky, Ukraine, 29013
tel.: (+38067) 921-15-01, e-mail: gvyakivchuk@rambler.ru*

This article discusses some aspects of the musical performing skills of music making in collective form, justified the basic forms of work organization of artistic and creative teams that

not only will improve the professional skills of teachers of music, but also form a harmonic, spiritually rich person.

Key words: art and creative teams, the creative personality of the teacher, the collective music making, education.

ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКИЕ КОЛЛЕКТИВЫ В ВОСПИТАНИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

Галина ЯКИВЧУК

*Кафедра теории и методики музыкального искусства,
Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия,
ул. Проскуровского подполья 139; г. Хмельницкий, Украина, 29013
тел.: (+38067) 921-15-01. e-mail: Gvyakivchuk@rambler.ru*

Рассмотрено некоторые аспекты музыкально-исполнительских умений и навыков коллективной формы музицирования, обосновано основные формы работы организации художественно-творческих коллективов, которые не только усовершенствуют профессиональные навыки учителя музыки, но и формируют гармоническую, духовно богатую личность.

Ключевые слова: художественно-творческие коллективы, творческая личность учителя, коллективное музицирование, воспитание.